

AUSTRIJSKA NACIONALNA BIBLIOTEKA

Kartografska zbirka i Muzej globusa

*

NATIONAL LIBRARY OF AUSTRIA

Map Collection and Globe Museum

Sadžida Šahmanović, prof. Geografije Nacionalna i
univerzitetska biblioteka BiH

UDK 727.8 : 027.54] (436 Beč)

Sažetak:

U Kartografskoj zbirci i Muzeju globusa Austrijske nacionalne biblioteke u Beču čuvaju se mnoge vrijedne karte, globusi, planetariumi i teluri. Zbog toga se ova Biblioteka svrstava među najvažnije u svijetu. Građa se brižljivo čuva, obrađuje i putem izložbi prezentira korisnicima širom svijeta, a u novije vrijeme dostupna je na Internetu. Fondovi zbirke se stalno povećavaju pa iziskuju novi prostor. Novi mediji omogućuju nove tehnike snimanja građe na CD i dr. Mnoge karte na kojima je prikazana Bosna i Hercegovina nalaze se u ovoj zbirci. Poželjna bi bila veća suradnja Austrijske nacionalne biblioteke, a možda u skoroj budućnosti snimanje ili kopiranje važnijih karata naše zemlje koje mi ne posjedujemo.

Ključne riječi:

Austrijska Nacionalna biblioteka, Kartografska zbirka, Muzej globusa

Summary:

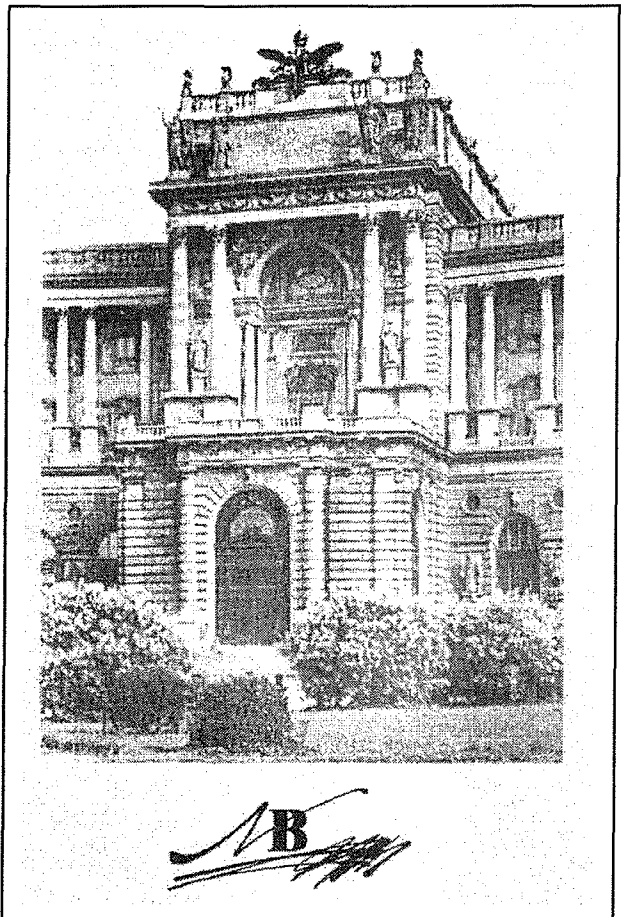
This paper deals with short history of Austrian National Library and with a special emphasis on Map collection and the Globe Museum. Author gives data on more interesting and precious maps and globes of the collections.

Keywords:

National Library of Austria; map collection; Globe Museum

Kraljevska biblioteka nastala je još u srednjem vijeku. Vrijedne knjige su se u to doba nalazile među dragocjenostima koje su se naslijeđivale, ali vladari su ih i sami nabavljali. Najstarija knjiga

Austrijske nacionalne biblioteke potiče iz doba Albrehta III. Za vrijeme kralja Fridriha III (1415-1494), stotine vrijednih knjiga prenijete su u Neustadt. Maksimilijan, sin Fridriha III (1459-1519), uvećao je broj knjiga. Veoma vrijedni srednjovjekovni rukopisi nalazili su se stalno u kraljevskoj blizini, dok su fondovi koji su se nalazili u bečkom dvoru imali naučni karakter. U 16. st. ovaj dio zbirke se uvećao nabavkom vrijednih rukopisa i knjiga na grčkom i latinskom jeziku. Već tada se fond uvećavao i putem obaveznog primjerka. Karlo VI je 1722. godine naredio da se u Beču na Josefsplatzu sagradi biblioteka. Opremanje i izrada freski u Prunksaal trajalo je do 1730. godine. Tu su sve do 19. stoljeća bili smješteni rukopisi, inkunabule, karte, globusi, muzikalije i grafike. Među njima u najvrijednije zbirke spada biblioteka princa Eugena Savojskog (1663-1736), sa 15.000 tomova. U 19. stoljeću su osnovane i druge pojedinačne zbirke. Težište nabavne politike biblioteke postaju kulturne i humanističke nauke. Otvaranjem Augustinske sale (1906. godine) biblioteka je dobila čitaonicu. Nakon Prvog svjetskog rata, raspadom Austro-Ugarske monarhije, dvorska biblioteka dobiva naziv Nacionalna biblioteka Austrije (1920. godine).

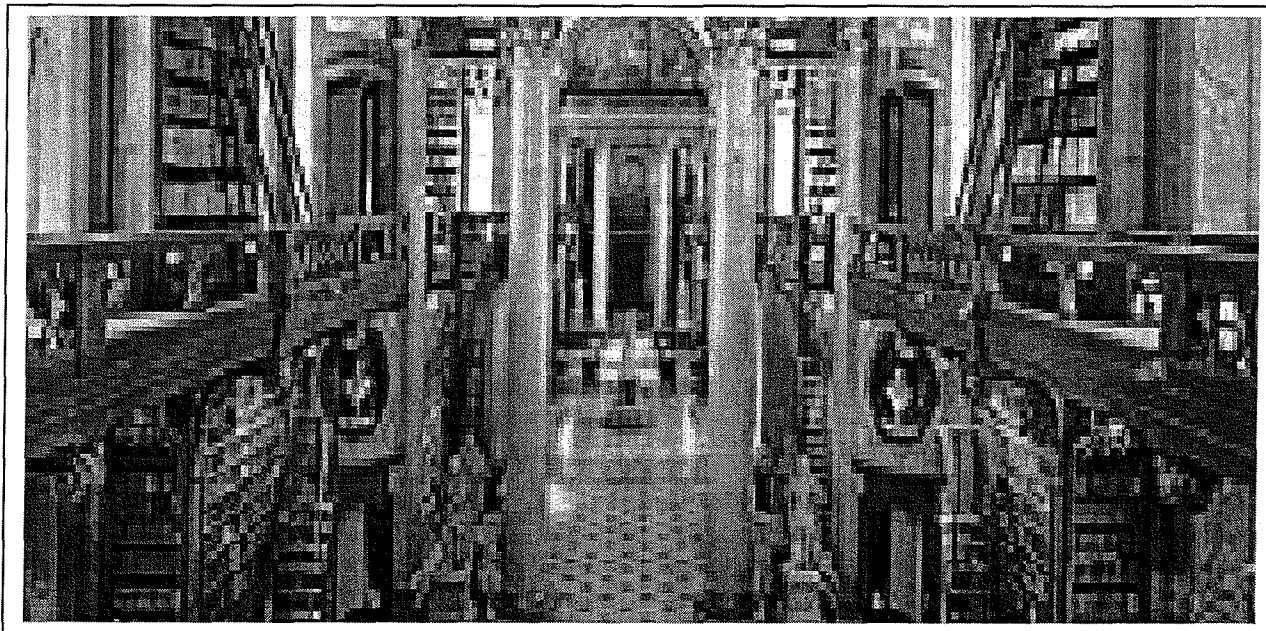
Sa preko šest milona štampanih publikacija i druge bibliotečke građe, Austrijska nacionalna biblioteka je najveća biblioteka u Austriji. Posjeduje oko 300.000 knjiga slavistike, pa je to, istovremeno, i najveća slavistička zbirka izvan slavenskog govornog područja. Za međunarodnu reputaciju biblioteke, osim obima knjižnog fonda koji posjeduje, posebnu važnost ima sadržaj ove biblioteke u kojem postoji čak deset specijalnih zbirki. Među zbirka se ističu Zbirka papirusa sa više od 220.000 objekata, pa je ona najznačajnija takva zbirka u svijetu. Zbirka rukopisa i inkunabula je, također, vrlo bogata i vrijedna. Tu su još i Kartografska zbirka, kao i Muzej globusa, Muzička zbirka, Muzej esperanta, Grafička zbirka i druge, koje su vodeće u svijetu. Bogati i vrijedni fondovi specijalnih zbirki ove biblioteke ubrajaju se u svjetsku kulturnu baštinu. Svake godine se u čuvenoj baroknoj Prunk Saal organizuju izložbe pojedinih zbirki sa različitom tematikom. One privlače veliki broj posjetilaca. Organizuju se književne večeri i prezentacije pojedinih književnih djela. Na taj način biblioteka u saradnji sa drugim kulturnim i znanstvenim ustanovama ispunjava svoj kulturno-obrazovni zadatak. Osim toga, Austrijska nacionalna biblioteka ispunjava i zadatke koji se postavljaju pred znanstvenu biblioteku velikih razmjera. 1960. godine otvorena je nova moderna čitaonica, a kasnije i druge (ukupno 15), osam audiovizuelnih kabina, u kojima je godišnje usluženo 400.000 korisnika. Na raspolaganju su im mikrofilmovi, mikrofiševi, CD-ROM. Od 1992. godine postoji baza podataka Austrijske bibliotečke mreže BIBOS online.

U Austrijskoj nacionalnoj biblioteci postoje slijedeće zbirke: Zbirka letaka, plakata i exlibrisa, Zbirka rukopisa, autograma i zavješanih knjiga, Internacionalni esperanto muzej, Kartografska zbirka i Muzej globusa, Muzička zbirka, Austrijski literarni arhiv, Zbirka papirusa i Muzej papirusa, Zbirka portreta, slika, Zbirka inkunabula, starih i dragocijenih knjiga.

Kartografska zbirka i Muzej globusa

Stare karte i globusi ne predstavljaju samo slike svijeta iz davnih vremena koje nas fasciniraju, već i vrijedno kulturno – historijsko naslijeđe koje koristi naučnicima različitih profila. Neke od njih su prava remek djela kartografije svog vremena, a neke imaju i veliku umjetničku vrijednost.

Odjel za geografiju je osnovan još davne 1906. godine, što je uzrokovano općim svjetskim interesom za geografiju i etnologiju. Njegova glavna zadaća bila je prikupljanje štampanih geografskih karata, atlasa i geografske stručne literature pri Dvorskoj biblioteci. Prikupljanje građe počelo je još u 16. stoljeću, ali u pojedinačnim privatnim zbirka čija je građa kasnije ušla u satav odjela za geografiju. Karte radene rukom (tzv. rukopisne karte) pripadale su zbirci rukopisa sve do 1920.godine, a neke su, kao čuvena "Tabula Peutingeriana", i danas tamo pohranjene. Nakon te godine, preuzeti su fondovi i nekih drugih zbirki, a nabavljene su i još mnoge nove karte, nakon čega se zbirka značajno povećala, što je zahtijevalo i prostorno proširenje.

Posljednjih decenija kartografske zbirke u svijetu dobile su na značaju zbog razvoja kartografije, geografije, turizma i povećanog zanimanja privatnih kolekcionara za stare geografske karte. Danas je to vrijdna zbirka i centar za pitanja historije kartografije, kartografije i etnologije. Po broju karata ova zbirka je druga u Austriji (iza Bečkog ratnog arhiva). U njoj je moguće paralelno koristiti karte i stručnu literaturu, te niz drugih znanstvenih objekata. Zbog svega navedenog, ova kolekcija spada u najvažnije u svijetu.

Zadaci zbirke su planska nabavka starih i novih karta, globusa, reljefa i geografske literature, te njihova standardizirana obrada, usluživanje i informiranje korisnika o toj građi. Vršiti se i znanstvena obrada sakupljenog gradiva u saradnji s drugim odjelima biblioteke. Također se pružaju posebne usluge medijima i stalno se saraduje sa njima.

Fondovi ove zbirke danas broje oko 260.000 karata, 240.000 razglednica i preko 65.000 knjiga stručne literature iz oblasti geografije, kartografije, historijske kartografije, historije geografskih otkrića i putovanja, geografije Austrije, a naročito bivše Austro-Ugarske.

Glavni dio fonda čine karte zemalja bivše Austro-ugarske monarhije, a sa druge strane, kartografski i drugi prikazi svijeta. Prednost kod nabavke data je službenim kartama, ali se nabavljaju i tematske karte kao i atlasi.

Kartografsku zbirku posjećuje širok krug korisnika raznih profila - geografa, historičara, etnologa, demografa i drugih.

Među najveće vrijednosti ove zbirke spada "Atlas Bleau-Van der Hem", barokni atlas koji ima 50 svezaka velikog formata, iz 17. stoljeća, sa 2.300 bogato obojenih karata, planova i slika. Atlas sadrži 147 ploča, koje čine "Tajni atlas nizozemske Istočno-indijske kompanije". Te karte Indijskog i Tihog okeana su danas vrlo vrijedne i tražene. Taj atlas je 1730. godine kupio princ Eugen Savojski, a nakon njegove smrti dospio je u bečku dvorsku biblioteku, kao i ranije spomenute knjige koje se danas nalaze u čuvenoj Prunksaal. U zbirci se nalazi i poznato izdanje Geografije Claudiusa Ptolomeja iz 2. stoljeća. Godine 1513. knjigu je obradio najpoznatiji kozmograf Martin Waldes Müller (1470-1518/21.), dodavši joj kartu svijeta koja se smatra unikatom. Tu su i atlasi većine izdavača od 16-19.

stoljeća. Posebno je vrijedan rukom rađeni "Venecijanski atlas Levanta" koji prikazuje mletačko-turske pomorske ratove na Sredozemlju u 17. stoljeću, sa detaljnim planovima tvrđava i panoramama gradova.

Iz 16. stoljeća je italijanski takozvani "Lafreri - atlas" sa 100 karata različite veličine i porijekla presavijenih u jedinstven knjiški format. Takvi su atlasi bili uobičajeni u to vrijeme u Italiji. Među primjerima vrijednih izvještaja ističe se zbirka portugalskih izvještaja iz 1508. godine Talijana Franceska Montalbooda. Tu se nalazi serija od 6 karata zapadne obale Afrike. Ona se smatra najstarijom modernom detaljnom kartom Afrike. Iz 18. stoljeća spomenuli bismo Jäger Atlas Karta VI koji je sastavljen od 30 akvarela rađenih rukom i uvezanih u dva sveska. Na njima su prikazana lovišta na Dunavu u okolici Beča.

U zbirci je jedan dio karata poznatih pod nazivom Josipovska kartiranja (122 lista) na kojima je prikazana Donja Austrija (1773. i 1781.). Autor tog atlasa je Johann Jacob Marinoni (1670-1755)

Veoma su vrijedne karte posvećene habzburškim vladarima, većinom ručno crtane u velikom formatu i raskošno opremljene.

Neke karte svijeta takođe predstavljaju vrijedne primjerke, među njima je karta sastavljena od osam listova pergamenta nastala u Portugalu oko 1545. godine. Ova karta nas fascinira svojim formatom, bogatim ukrasima, bojama i očuvanošću. Druga među njima je karta španjolskog kartografa Sacha Gutierrez, nastala 1551. godine, izrađena za kralja Karla V u čijem posjedu je i bila.

Tu su i mnogobrojne geografsko-topografske slike raznih gradova. Među njima je najstariji prikaz New-Amsterdama iz 17. stoljeća, koja se smatra najstarijim originalnim prikazom Njujorka.

U ovoj zbirci se nalazi i veliki broj karata na kojima je prikazana **Bosna i Hercegovina**, od Tabule Peutingeriane (karta Rimskog carstva nastala u doba cara Augusta 63-12. god. p.n.e., kasnije dopunjavana) do najnovijih karata.

U sklopu Kartografske zbirke nalazi se i jedini **Muzej globusa** na svijetu. Danas muzej posjeduje 380 globusa (106 zemaljskih globusa, 37 nebeskih globusa, 42 Mjesečeva i 10 Marsovih globusa, veći broj indukcionih globusa itd.) i veliki broj astronomskih instrumenata. Globusi su prikupljeni

još od 16. stoljeća u Dvorskoj biblioteci, ali se, nažalost, nisu očuvali.

Robert Haardt je neko vrijeme vodio muzej u svom stanu u Beču, gdje su uz odobrenje vlasti prezentirani i globusi iz privatnih zbirki. Od 1956. godine muzej egzistira kao satavni dio Kartografske zbirke. Imao je 60 globusa. 1986. godine muzej je preseljen u nove moderne prostorije smještene u blizini kartografske zbirke.

Među brojnim eksponatima ističu se globus Reinera Gemme Frisiusa (1508-1555), ljekara i kozmografa iz Löwena. To je najstariji globus Zemlje, a zanimljiv je zbog prikaza vodenog puta između Istočne Azije i Amerike. Slijedeći je globus čuvenog Gerarda Mercatora iz 1541. godine, zatim globus Vincenca Coronellia (1650-1718), poznatog kartografa i graditelja globusa.

Četiri barokna globusa, od jedanaest njegovih globusa, veličine čovjeka i promjera 110 cm, krase čuvenu dvoranu Prunksaal. Tu su i globusi (11) čuvenog kartografa i majstora globusa Willema Janszooona Blaeua (1571-1638) iz Amsterdama.

Austrijski graditelji globusa su zastupljeni brojnim eksponatima, između kojih bismo izdvojili najstariji globus izrađen u Austriji, nebeski globus iz 1624. godine Daniela Scheyrera koji je radio u Steyru. Pored navedenih, zastupljeni su i brojni globusi iz 20. stoljeća. Sakupljaju se i globusi nastali u novije vrijeme.

Posebno interesantna je zbirka Mjesečevih i Marsovih globusa koja nas upoznaje sa razvojem planetarne kartografije.

Literatura:

- <http://www.onb.ac.at/sammlgn/ka/sakateal.htm>
(2003.07.13)

